

ІНСТИТУЦІЙНА ПІДТРИМКА ІНФРАСТРУКТУРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

INSTITUTIONAL SUPPORT FOR INFRASTRUCTURE PROVISION OF ENTREPRENEURIAL POTENTIAL IN RURAL AREAS

УДК 336.1:332.1

DOI: <https://doi.org/10.32843/infrastuct51-25>**Кравчук І.І.**

д.е.н., доцент, завідувач кафедри менеджменту організацій і адміністрування імені М.П. Поліщука Поліський національний університет

Кравчук Н.І.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва Поліський національний університет

Ракович О.І.

аспірант Поліський національний університет

Kravchuk Irina

Polissya National University

Kravchuk Nataliia

Polissya National University

Rakovich Alexander

Polissya National University

У статті розглянуто перспективи розвитку системи інфраструктури через призму інституційної підтримки. Ідентифіковано основні елементи інфраструктури сільських територій, зокрема торговельну, інноваційну, соціальну та інформаційно-консультативну, що сприяють створенню належного комфортного середовища для реалізації підприємницького потенціалу. Визначено інструменти державного стимулювання розвитку підприємництва на сільських територіях, головними серед яких є державні, регіональні та галузеві програми, фінансування пріоритетних напрямів діяльності з державних та місцевих бюджетів; бізнесові проекти за державним замовленням, гранти, пільгове кредитування, пряме інвестування, надання фінансових гарантій, фіскальних преференцій тощо. Окреслено стратегічні напрями розвитку підприємницького потенціалу та інфраструктури сільських територій Житомирської області, а також проектний обсяг їх фінансування на найближчу перспективу.

Ключові слова: інфраструктура, інституції, підприємництво, потенціал, сільські території.

В статье рассмотрены перспективы развития системы инфраструктуры через призму институциональной поддержки.

Идентифицированы основные элементы инфраструктуры сельских территорий, в частности торговая, инновационная, социальная и информационно-консультативная, способствующие созданию надлежащего комфортной среды для реализации предпринимательского потенциала. Определены инструменты государственного стимулирования развития предпринимательства на сельских территориях, главными из которых являются государственные, региональные и отраслевые программы, финансирование приоритетных направлений деятельности из государственных и местных бюджетов; бизнес-проекты по государственному заказу, гранты, льготное кредитование, прямое инвестирование, предоставление финансовых гарантий, фискальных преференций и другие. Определены стратегические направления развития предпринимательского потенциала и инфраструктуры сельских территорий Житомирской области, а также проектный объем их финансирования на ближайшую перспективу.

Ключевые слова: инфраструктура, институты, предпринимательство, потенциал, сельские территории.

The article considers the prospects of infrastructure development through the prism of institutional support. The main elements of rural infrastructure are identified, in particular: trade, innovation, social, information and advisory, all of which are contributing to the creation of a comfortable environment for the realization of entrepreneurial potential. The state incentive instruments of entrepreneurship development in rural areas are defined, the primary ones are state, regional and sectoral programs, financing of priority activities from state and local budgets; business projects under state order, grants, concessional loans, direct investment, provision of financial guarantees, fiscal preferences and others. The authors examined the development strategy of Zhytomyr region for the period up to the year of 2020 and assessed the amount and scale of financial support for the development of rural entrepreneurship and infrastructure. The implemented projects of state support of the rural economy, in particular, farms, agricultural service cooperatives, personal rural farms, development of trade infrastructure facilities were analyzed. In the context of project execution, the article reviews the directions and sources of financing the region's innovation infrastructure, which will contribute to the formation of entrepreneurial culture, information provision, relationship building, training and obtaining new entrepreneurial competencies. The strategic directions for financing the advisory infrastructure of Zhytomyr region's rural areas, as well as the project volume of their financing for the near future were determined. The new strategy for 2027 plans the largest amount of investment in such promising areas of local infrastructure development as the reconstruction of the international airport, the creation of transport and logistics centers and the Regional Center for Technology Commercialization and Entrepreneurship. SWOT-analysis of infrastructural provision of rural entrepreneurial potential was carried out, which made it possible to find the main threats to the development of rural areas. It is established that the weakest points are the infrastructure reconstruction of distant rural areas from cities, which leads to outflow of labor resources. These reasons strongly influence the formation of entrepreneurial potential.

Key words: infrastructure, institutions, entrepreneurship, potential, rural areas.

Постановка проблеми. Формування підприємницького потенціалу сільських територій є передумовою їх економічного зростання завдяки ефективному використанню можливостей, ресурсів і компетенцій сільської соціально-економічної системи, унікальних особистісних якостей та здібностей суб'єктів підприємництва, спрямованих на підтримку та відтворення високого рівня життя сільського соціуму. Вагомість дослідження інфраструктурного забезпечення формування підприємницького потенціалу сільських територій зумовлюється, насамперед, можливістю вияву організаційно-економічних механізмів, що використовуються інституційними системами кон-

кретного регіону, та дослідженням особливостей методів та інструментів, які спонукають до розвитку підприємництва, формування сільської економіки на засадах принципів сталості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині проблема інституційної підтримки розвитку сільських територій є досить актуальною, що доводить численна кількість наукових праць. Д. Міщенко оцінює ефективність державної підтримки та знаходить розбіжність із плановими показниками, зокрема невідповідність між результативністю галузі тваринництва і рослинництва [1]. Заслугує на увагу праця Т. Калашнікової, що констатує неефективність окремих програм

державної підтримки та доводить скорочення обсягів їх фінансування [2]. Авторка пропонує удосконалити бюджетну підтримку шляхом перерозподілу бюджетних коштів на програми здешевлення кредитів, створення Фонду часткового гарантування кредитів для суб'єктів малого та середнього підприємництва у сільському господарстві. Перспективні напрями інституційних змін для забезпечення розвитку сільських територій В. Бабаєв убачає в посиленні ролі об'єднаних територіальних громад у напрямі співробітництва та партнерства між сільськогосподарськими підприємствами, сільськими підприємцями, закладами освіти та інфраструктури [3]. Практичне значення отриманих автором результатів дослідження полягає у пропозиції створення електронних кредитних спілок та електронних сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

Інтерес викликає праця В. Іванишина та А. Печенюк, що висвітлює процес інституалізації соціального підприємництва на сільських територіях та потребу інформаційного супроводу [4]. М. Поленкова досліджує європейський досвід інституційної підтримки сільського розвитку [5]. Дослідниця ідентифікує принципи сільськогосподарської діяльності в ЄС та окреслює напрями Спільної аграрної політики сталого розвитку сільського господарства, що нині дуже актуально в умовах України. Її наукові положення акцентуються на інноваційних альтернативних рішеннях, що забезпечуватимуть сталий розвиток сільського господарства.

Вагомий методологічний внесок у стратегування громад і територій зробили доктори економічних наук М. Рогоза та В. Перебийніс, які означили системний процес розроблення стратегії розвитку сільських громад та продіагностували проблеми сільських територій. Завдяки анкетуванню мешканців установлено перспективи розвитку фермерських та особистих селянських господарств на основі сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів [6]

У контексті проведених наукових пошуків авторами даного дослідження віднайдено невирішену проблему дотичності та взаємозалежності перспектив сільського підприємництва й інфраструктурного забезпечення сільських територій. Їх розвиток знаходиться в синергетичній єдності, що зумовлюється необхідністю інституційної підтримки.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення існуючих теоретичних положень інфраструктурного забезпечення формування підприємницького потенціалу та оцінка діючої інституційної підтримки розвитку підприємництва на сільських територіях Житомирської області. Об'єктом дослідження стали процеси інституційної підтримки інфраструктурного забезпечення підприємницького потенціалу на сільських

територіях. Методологічною базою є основні економічні категорії, такі як «інфраструктура», «підприємництво», «сільські території», а також закони і закономірності розвитку соціально-економічних систем. Методологію даного дослідження сформувала сукупність певних методів, таких як: діалектичний підхід до процесів і явищ в економіці, логічний – під час здійснення наукових узагальнень та формулювання висновків; наукового абстрагування – для виокремлення найбільш суттєвих, проблемних боків формування підприємницького потенціалу в умовах зруйнованої соціальної інфраструктури сільських територій, низькоєфективних механізмів регулювання ринкової інфраструктури та неповноцінності регіональної інноваційної системи; графічний – для наочного відображення основних позицій наукового пошуку, зокрема матричний – під час здійснення SWOT-аналізу інфраструктури сільських територій.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Терміном «інфраструктурне забезпечення» у сенсі визначення його змісту пояснюють сукупність споруд, будівель, систем і служб, необхідних для функціонування галузей матеріального виробництва та забезпечення умов життєдіяльності суспільства [7], а змістовне розкриття економічної категорії «ринкова інфраструктура» стосується організацій, фірм, компаній усіх форм власності, що забезпечують взаємодію між об'єктами ринкових відносин. Ефективність економічної взаємодії суб'єктів зазвичай залежить від ступеня розвитку інфраструктурного забезпечення та інституційної підтримки територій, на якій вони здійснюють підприємницьку діяльність. До того ж види діяльності в інфраструктурних галузях також належать до підприємницької діяльності й потребують інституційної підтримки.

Наявність ефективної системи інфраструктурного забезпечення надає багато можливостей для розвитку підприємництва, особливо на сільських територіях. Насамперед вона дає змогу виробникам продукції скористатися послугами та працею інших, що дало б змогу вивільнитися від невласливих їм функцій, зосередивши зусилля лише на основній виробничій діяльності [8]. Окрім того, завдяки наявності необхідних елементів інфраструктури можливим стає досягнення соціально-економічного розвитку сільських територій, що має прояв у підвищеній якості життя сільського населення, ефективному функціонуванні соціальної, екологічної, просторової систем та сприяє відтворенню передумов формування підприємницького потенціалу сільських територій.

До основних елементів інфраструктури підприємницького потенціалу сільських територій слід відносити всі об'єкти торгівельної, інноваційної, соціальної та інформаційно-консультативної інфраструктури, що сприяють створенню належного

комфортного середовища для розвитку підприємницького потенціалу, активації підприємницьких ініціатив, генерації бізнес-ідей, формування нових конкурентоспроможних компетенцій учасників (рис. 1).

Обов'язковою умовою функціонування елементів інфраструктури є фінансово-кредитне забезпечення та інституційна підтримка. Зокрема, державне стимулювання розвитку інфраструктурних елементів на сільських територіях відбувається завдяки розробленню та впровадженню державних, регіональних і галузевих програм, в яких передбачається фінансування пріоритетних напрямів діяльності за рахунок державних та місцевих бюджетів, стратегій і програм розвитку країни чи окремих регіонів, бізнесових проєктів за державним замовленням.

Іншими ефективними інструментами державного стимулювання розвитку сільських територій є надання грантів, пільгове кредитування, пряме інвестування, надання фінансових гарантій, фіскальних преференцій тощо.

У Концепції розвитку сільських територій до 2025 р. визначено ключові причини погіршення їх соціально-економічного стану, зокрема акцентовано увагу на низькому рівні підприємницької ініціативи (через несприятливе податкове середови-

ще, неефективність економічних важелів сприяння розвитку підприємництва на селі з боку держави; інерційність мислення і поведінки сільського населення у розв'язанні проблем самозабезпечення, працевлаштування, задоволення побутових та соціально-культурних потреб тощо) [9].

У Житомирській області завершено реалізацію Стратегії розвитку до 2020 р., в якій до ключових стратегічних цілей належали: створення сприятливого середовища для підприємницької діяльності, у тому числі на сільських територіях; орієнтація на відбудову інфраструктури (рис. 2).

План заходів із реалізації цієї Стратегії виконувався в контексті виконання програм, які стосувалися розвитку підприємництва на сільських територіях і, відповідно, підприємницького потенціалу сільських територій: «Стійкий розвиток багатогалузевої конкурентоспроможної економіки області», «Розвиток сільських територій та територій навколо міст області», «Розвиток можливостей для диверсифікації економіки у сільські місцевості» [11].

Значну увагу приділено розвитку торговельної інфраструктури на селі. Це, зокрема, програма «Розвиток сільських територій та територій навколо міст області» за напрямом «Підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору»,

Рис. 1. Складники системи інфраструктурного забезпечення формування підприємницького потенціалу на сільських територіях

Джерело: власні дослідження

Рис. 2. Програмні напрями стимулювання розвитку сільських територій у Житомирській області

Джерело: побудовано за даними [10; 11]

у якій передбачається поліпшення можливостей малих сільгоспвиробників із продажу продукції, облаштування роздрібних ринків сільськогосподарської продукції поблизу автомагістралей (3,0 млн грн); підтримка розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів (1,5 млн грн); сприяння будівництву елеваторних комплексів на території Червоноармійського та Володарсько-Волинського районів (120,0 млн грн); технологічне переоснащення діючих та створення нових підприємств із виробництва тваринницької продукції (171,2 млн грн); підтримка виробництва органічної сільськогосподарської продукції (1,3 млн грн).

Щодо розвитку підприємницького потенціалу сільських територій, то реалізовано шість проєктів, якими передбачалася інституційна підтримка з боку регіональних органів влади у вигляді розроблення бізнес-планів, проєктно-кошторисної документації для створення районних (сільських ринків), консультаційного супроводу безпосередніх учасників у грантових програмах, отриманні кредитів. Джерела фінансування – державний бюджет, місцеві бюджети, приватні кошти підприємств, проєкти та програми МТБ, міжнародні фінансові організації, власні кошти підприємств. У контексті реалізації проєктів «Сприяння розвитку фермерських господарств» та «Сприяння розвитку бджільництва» передбачалося створення механізму підтримки фермерів, що дасть змогу відродити тваринництво.

У програмі «Стійкий розвиток багатогалузевої конкурентоспроможної економіки області» з напрямку «Зміцнення малого і середнього підприємництва» пріоритетами визначено вдосконалення функціонування системи надання адміністративних послуг, створення консультаційного центру в сільській місцевості, обласного центру дослідження та прогнозування розвитку підприємництва, коворкінг-центру для інформаційно-комунікативних заходів із визначенням орієнтовної вартості проєктних ідей 42,1; 1,5; 1,2; 1,5; 0,5 млн грн відповідно [13].

Для реалізації програми за цим напрямом розроблено п'ять проєктів. Перший – «Удосконалення функціонування системи надання адміністративних послуг», орієнтований на 109 725 фізичних та 30 714 юридичних осіб, 6 639 малих та середніх підприємств, у рамках якого передбачено проведення організаційного аудиту 28 центрів надання адміністративних послуг із метою визначення потреб у проведенні навчальних заходів для персоналу та матеріально-технічному забезпеченні: будівництво нових приміщень під ЦНАПи, створення нової та оптимізація існуючої матеріально-технічної бази. Джерелами фінансування визначено державний, обласний, місцеві бюджети, міжнародна технічна допомога, а ключовими учасниками реалізації – райдержадміністрації, виконавчі комітети міських рад міст обласного значення.

Другий проєкт – «Створення консультаційного центру для малого підприємництва в сільській місцевості» передбачено реалізовувати на сільських територіях Житомирської області з метою налагодження контактів між сільськими підприємцями-початківцями, новими малими і середніми підприємствами, їх навчання та перепідготовки, що дасть змогу підвищити рівень зайнятості сільського населення та прибутковість бізнесу. До ключових потенційних учасників реалізації проєкту віднесено: місцеві органи виконавчої влади та місцевого самоврядування Житомирської області, дорадчі служби Поліського національного університету, громадські організації та об'єднання підприємців.

Третій проєкт – «Створення обласного центру дослідження та прогнозування розвитку підприємництва» орієнтований на підприємства малого та середнього бізнесу області (до 1 тис підприємств щороку). Ключовими заходами проєкту на сільських територіях є: моніторинг вільної частки ринку для підприємців за видами економічної діяльності в регіоні, популяризація підприємницької діяльності в сільських населених пунктах області шляхом проведення тренінгів, семінарів, випуск інформаційно-аналітичних матеріалів, організація навчання і перепідготовки кадрів з економіко-правових питань, систем енергоменеджменту й енергоаудиту підприємств, організація проведення тижня «Малий і середній бізнес – основа добробуту країни». До джерел фінансування у цьому проєкті поряд із державним, місцевим бюджетами, коштами міжнародних донорських організацій додаються внутрішні ресурси малого і середнього бізнесу.

Ключовими заходами четвертого проєкту «Розбудова інфраструктури підтримки малих та середніх підприємств» є дослідження бізнес-потреб у районах та містах області, відбір місцевих партнерів, підготовка переліку процедур надання комерційних послуг. П'ятий проєкт «Розвиток екологічних видів туризму, у т. ч. сільського зеленого туризму» передбачає здійснення ключових заходів, зокрема оцінку та визначення потреб у створенні аграрно-промислового й екотуристичного комплексу, визначення та відбір консультантів і виконавців проєктних робіт, проведення польових робіт для складання туристичного опису об'єктів природи, розроблення нових цільових екотуристичних маршрутів у кожному районі області, картування та маркування екотуристичних маршрутів. У цьому проєкті окремо виділяються чотири підпроєкти, орієнтовані на рекреаційно-туристичні об'єкти Малинського та Олевського районів. Очікуваними результатами проєкту є розвиток екотуристичної мережі Житомирщини, поліпшення потенціалу самозайнятості сільської молоді регіону, створення нових інноваційних продуктів.

Джерела фінансування – міжнародні донори, зовнішні інвестиції.

Програма «Розвиток можливостей для диверсифікації економіки у сільській місцевості» здійснюється на основі реалізації восьми проєктів, особливістю яких є їх спрямованість на формування потенціалу соціально-економічного забезпечення розвитку сільських територій за допомогою створення матеріально-просторової інфраструктури села та стимулювання збільшення робочих місць. Основними цілями проєктів «Удосконалення підготовки фахівців для малого бізнесу в сільській місцевості», «Модернізація спортивної інфраструктури у районах Житомирської області», є поліпшення кадрового забезпечення сільських територій, будівництво спортивного комплексу та залу у смт Володарськ-Волинський, с. Нові Вороб'ї Малинського району, облаштування плавального басейну в молодіжно-спортивному комплексі «Юність» у смт Ємільчине.

Зазначимо, що в аналізованій програмі за напрямом «Створення умов для проживання молоді на сільських територіях» реалізуються проєкти «Капітальний ремонт Житомирського районного будинку культури», «Реконструкція Андрушівської дитячої школи мистецтв», «Створення інформаційно-ресурсних центрів доступу до соціально значущої інформації на базі бібліотек територіальних громад Чуднівського району».

За напрямом «Сприяння розбудові мережі сіл, селищ і малих міст на основі спільних інтересів» реалізуються проєкти «Будівництво полігонів твердих побутових відходів у населених пунктах Житомирської області», «Придбання контейнерів та спецтранспорту для забору та транспортування твердих побутових відходів у населених пунктах Житомирської області», «Кредитування індивідуального житлового будівництва».

У цілому за орієнтовним фінансовим планом реалізації стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 р. найбільші обсяги фінансування проєктів, що виконуються за відповідними програмами безпосередньо в умовах розвитку сільських територій, стосуються підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору та підвищення життєздатності сіл, селищ та малих міст – 757,6 та 1 395,0 млн грн відповідно (табл. 1).

Натепер базовими передумовами формування локальних механізмів сільського розвитку згідно з оновленою в рамках Стратегії «Європа – 2020» загальноєвропейської політики сільського розвитку вважаються: 1) розвиток місцевого потенціалу; 2) диверсифікація сільської економіки; 3) розвиток місцевих ринків і робочих місць; 4) використання альтернативних можливостей реструктуризації сільського господарства; 5) підвищення ефективності використання ресурсів для підтримки

Таблиця 1

Обсяги фінансування розвитку підприємницького потенціалу сільських територій Житомирської області, тис грн

Програмний напрям реалізації	Період	
	2015-2017 рр.	2018-2020 рр.
Зміцнення малого та середнього підприємництва	46898,0	8700,0
Розвиток внутрішнього туризму	106571,0	7756,9
Підвищення продуктивності сільськогосподарського сектору	307762,0	449860,0
Розвиток можливостей диверсифікації у сільську економіку	4400,0	660,0
Підвищення життєздатності сіл, селищ та малих міст	587466,0	807521,0

Джерело: сформовано авторами на основі [12; 13]

базових рівнів виробництва продуктів харчування, кормів і відновлюваних джерел енергії [14].

У новій стратегії розвитку Житомирщини у найближчій перспективі планується здійснити подальше фінансування системи інфраструктури сільських територій в обсязі 696 млн грн (табл. 2).

Серед найбільш фінансованих перспективних напрямів є відбудова міжнародного аеропорту, створення мережі транспортно-логістичних центрів, створення Регіонального центру

комерціалізації технологій та підприємництва тощо.

Підсумком проведених досліджень є побудова SWOT-матриці, в якій відображено сильні та слабкі сторони інфраструктурного забезпечення підприємства на сільських територіях Житомирської області та можливості й загрози її вдосконалення (табл. 3).

У лівому верхньому квадраті відображено сильні сторони інфраструктурного забезпечення,

Таблиця 2

Програмний обсяг фінансування інфраструктурного забезпечення підприємництва на сільських територіях Житомирської області

Вид діяльності/ елемент інфраструктури	Обсяг фінансування з бюджетів, тис грн						Всього
	2021 р.		2022 р.		2023 р.		
	державний	місцеві	державний	місцеві	державний	місцеві	
Розвиток деревообробного кластеру	90	10	900	100	90	10	1020
Створення ягідного кластеру	90	10	900	100	90	10	1020
Інноваційний парк	2700	300	10000	3000	3000	300	37600
Розвиток інфраструктури «Міжнародний аеропорт»	80000	1000	160000	1200	120000	800	393000
Створення мережі транспортно-логістичних центрів	25200	2800	75600	8400	25200	2800	140000
Створення інноваційної інфраструктури для діяльності коворкінгу	918	102	450	50	18	2	1540
Сприяння розвитку соціального підприємництва	–	160	–	160	–	160	480
Створення науково-технологічних, консультативних центрів реалізації бізнес ідей	23373,6	2630	2457,6	1520	–	–	29981,3
Створення Регіонального центру комерціалізації технологій	48000	15454	35000	–	155,6	8292,8	129902,4
Створення механізмів фінансової підтримки проєктів малого і середнього підприємництва	1000	1100	2000	1100	3000	1100	9300
Створення майстерень сільських ініціатив	–	40	–	30	–	30	100
Розвиток сучасних форм кооперації в аграрному секторі	5000	3800	3000	1800	2000	1800	17400
Підтримка розвитку органічного фермерства	500	200	500	200	500	200	2100
Підтримка збуту органічної с.-г. продукції на зовнішні ринки	–	100	–	100	–	100	300
Підготовка кадрів для органічного підприємництва	1125	–	1125	–	1125	–	3375
Усього	187997	27706	291933	17760	155179	15604,8	696179

Джерело: побудовано авторами за даними [15]

Результати SWOT-аналізу інфраструктурного забезпечення реалізації підприємницького потенціалу на сільських територіях

S → Сильні сторони	W → Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> 1. Вигідне економіко-географічне положення, що дає змогу налагодити торгівлю із сусідніми регіонами та Білорусією 2. Наявність транспортної інфраструктури державного та міжнародного значення (транспортні коридори, близькість до Києва) 3. Позитивна практика інвестиційного розвитку сільських територій 4. Густа мережа освітніх закладів підготовки трудового потенціалу 5. Високий науковий та освітній потенціал 6. Успішний процес децентралізації 7. Наявність програм підтримки сільського підприємництва 8. Висока підприємницька активність 9. Розгалужена мережа об'єктів ринкової інфраструктури в містах обласного значення 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Незадовільний стан якості покриття доріг у сільській місцевості 2. Недостатній благоустрій у сільських населених пунктах 3. Низький рівень розвитку інноваційної інфраструктури регіону 4. Повільні темпи цифровізації 5. Нерівномірність надходження та локалізації інвестицій на сільських територіях 6. Недостатній обсяг фінансування з місцевих бюджетів об'єктів соціальної інфраструктури 7. Слабка мережа торговельних об'єктів у сільській місцевості 8. Погіршена демографічна ситуація та відтік працездатного населення до міст 9. Низька активність та ініціативність окремих громад у проектах інфраструктурного розвитку територій 10. Відсутність або незадовільний стан об'єктів екологічної інфраструктури 11. Низький рівень підприємницької культури
O → Можливості	T → Загрози
<ol style="list-style-type: none"> 1. Диверсифікація бізнесової практики на селі 2. Нові види підприємницької активності у зв'язку з переходом до стійкого розвитку сільських територій (альтернативна енергетика, соціальне підприємництво, зелений туризм тощо) 3. Підвищений інтерес до органічного та екологоорієнтованого підприємництва 4. Модні тенденції «сільського відпочинку» 5. Транскордонне співробітництво 6. Формування міцних транспортно-логістичних центрів 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нестабільність інституційного середовища 2. Недосконалість нормативно-правової бази 3. Висока вартість послуг фінансово-кредитної інфраструктури 4. Непривабливість сільської сфери для іноземного інвестора 5. Галузеві диспропорції інвестиційного розвитку сільських територій 6. Високі тарифи на енергоносії та послуги енергетичної інфраструктури 7. Продовження міграції сільського населення до інфраструктуро розвинених місцевих територій

Джерело: побудовано авторами за даними [16]

які потрібно розвивати та вдосконалювати, що дасть змогу сформувати довготривалі конкурентні переваги. Зокрема, вигідне економіко-географічне положення дає змогу користуватися перевагами економічного співробітництва у сфері торгівлі із сусідньою країною – Білоруссю. Значно розширює можливості транспортна інфраструктура державного та міжнародного значення (відбудовані дороги, облаштовані придорожні торгові території, густа мережа автозаправочних станцій та закладів громадського харчування в сільських населених пунктах). Іншою перевагою є високий науководослідний та навчальний потенціал, що дає змогу здійснювати процес підготовки висококваліфікованих фахівців у галузі підприємництва, торгівлі, туризму, сільської економіки, управління та адміністрування.

Серед слабких сторін, що відображені у правому верхньому квадраті, варто виділити проблеми інфраструктурного розвитку віддалених від міст обласного та районного значення сільських територій або автомагістралей, що значно гальмує формування підприємницького потенціалу:

недостатня мережа торговельних об'єктів, низькоякісне покриття автомобільних доріг, відсутність об'єктів соціальної інфраструктури, що призводить до відтоку трудових ресурсів до міст, а в гіршому разі – до країн найближчого зарубіжжя. Водночас такі вузькі місця сільського буття створюють передумови для використання незадіяного потенціалу сільських територій: пошук інвесторів, диверсифікація бізнесової практики (зелений туризм, біоенергетика, органічне підприємництво тощо).

Загрози, які привертають увагу і вимагають пильності місцевих органів самоврядування та безпосередньо територіальних громад, потребують пошуку альтернативних ефективних рішень. Це, зокрема, галузеві та регіональні диспропорції притоку іноземного капіталу, подальше зростання цін на енергетичні ресурси та послуги енергетичної інфраструктури, зростання міграції економічно активного населення до інфраструктурно розвинених територій.

Висновки з проведеного дослідження. Проведені дослідження дають змогу зробити такі авторські узагальнення та рекомендації.

1. Формування підприємницького потенціалу на сільських територіях потребує розвиненої інфраструктури, до якої слід відносити усі фізичні об'єкти ринкової, соціальної, транспортної інфраструктури, а також організаційно-економічні процеси забезпечення їх функціонування (інституційна підтримка, фінансування, консультування, програмування і прогнозування тощо).

2. Вагомим важелем інфраструктурного забезпечення формування підприємницького потенціалу сільських територій є інституційна підтримка, зокрема державне регулювання, з використанням механізмів реалізації стратегій, програм, планів і проєктів розвитку.

3. Реалізація стратегії розвитку Житомирської області передбачає поетапне виконання програм і планів, що стосуються різних аспектів господарської діяльності підприємництва. Значну увагу в програмах розвитку Житомирщини приділено сприянню диверсифікації сільської економіки, у т. ч. інфраструктурному забезпеченню формування підприємництва на сільських територіях.

4. Загальний обсяг фінансування запропонованих програмних заходів реалізації стратегії в напрямі підтримки підприємництва на сільських територіях до 2020 р. становив близько 2 млрд грн. У новій стратегії розвитку, розробленої до 2027 р., лише на інфраструктурне забезпечення підприємництва на перші три проєктні роки передбачено 696 млн грн. Найбільш фінансованими векторами з державного та місцевих бюджетів стануть відбудова міжнародного аеропорту, створення та підтримка розвитку мережі транспортно-логістичних центрів, регіонального центру комерціалізації технологій та підприємництва, науково-технологічних, консультативних центрів реалізації бізнес-ідей та ін.

5. У результаті проведеного SWOT-аналізу встановлено, що найбільш об'ємними полями матриці інфраструктурного забезпечення реалізації підприємницького потенціалу на сільських територіях Житомирської області є «Слабкі сторони» та «Загрози», що вимагає підвищеної уваги з боку інституцій та додаткових досліджень.

Окреслені сучасні тенденції та особливості інституційної підтримки інфраструктурного забезпечення підприємницького потенціалу сільських територій створюють потребу подальших досліджень у площині ефективних підприємницьких ініціатив та рішень, що дали б змогу підвищити інвестиційну привабливість сільських територій та ступінь підприємницької активності на цих територіях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міщенко Д.А. Розвиток інституційного механізму державної підтримки аграрного сектору

України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2019. № 16. С. 68–73. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.16.68 (дата звернення: 22.01.2021).

2. Калашнікова Т.В. Інституційна складова удосконалення державної підтримки аграрного сектору України. *Актуальні проблеми сучасного бізнесу: обліково-фінансовий та управлінський аспекти*. URL: <https://bit.ly/2Yas3kF> (дата звернення: 20.01.2021).

3. Бабаєв В.Ю. Проблеми інституційного забезпечення інноваційного розвитку сільських територій. *Державне будівництво*. 2019. 2. С. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.34213/db.19.02.07> (дата звернення: 10.01.2021).

4. Іванишин В.В., Печенюк А.П., Печенюк А.В. Інституційні засади сільського підприємницького розвитку. *Інноваційна економіка*. 2020. № 3–4. С. 84–89.

5. Поленкова М. Інституційні засади функціонування підприємств аграрного сектору ЄС в умовах сталого розвитку. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2020. № 25. С. 87–92. URL: <https://nslubp.org.ua/index.php/journal/article/view/271> (дата звернення: 20.01.2021).

6. Рогоза М.Є. Перебийніс В.І. Інституційне забезпечення розвитку та стратегування громад і територій. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2019. № 2(93). С. 54–62. URL: <http://www.journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/view/1562> (дата звернення: 20.01.2021).

7. Большой энциклопедический словарь. URL: <https://www.vedu.ru/bigencdic/24166/> (дата звернення: 14.01.2021).

8. Кравчук Н.І. Інфраструктурне забезпечення конкурентоспроможності сільськогосподарського виробництва. *Сталий розвиток економіки*. 2013. № 4(21). С. 226–229.

9. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій : Розпорядження КМУ № 995-р від 23.09.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#n8> (дата звернення: 02.01.2021).

10. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2020 року. URL : <http://economy-zt.gov.ua/files/strategia2020.pdf> (дата звернення: 04.01.2021).

11. План заходів реалізації стратегій розвитку Житомирської області на 2020. URL: <https://architect-zt.gov.ua/derzhavnyi-fond-rehionalnoho-rozvytku/> (дата звернення: 04.01.2021).

12. План заходів на 2018–2020 роки з реалізації Стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року. URL: http://economy-zt.gov.ua/files/e-region/2017/03/plan_strat_18-20.pdf (дата звернення: 13.01.2021).

13. План заходів на 2015–2017 роки з реалізації стратегії розвитку Житомирської області на період до 2020 року. URL: http://economy-zt.gov.ua/files/e-region/2017/03/strateg_plan_zmini.pdf (дата звернення: 17.01.2021).

14. EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. European Commission. Brussels, 03.03.2010. URL: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (дата звернення: 18.01.2021).

15. План заходів на 2021–2023 роки з реалізації стратегії розвитку Житомирської області на період

до 2027 року. URL: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2020/01/Plan-na-2021-2023-roki-z-realizatsiyi-Strategiyi-rozvitku-ZHit.-obl.-do-2027-r.pdf (дата звернення: 18.01.2021).

16. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 року. URL: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2020/01/Strategiya-do-2027-roku.pdf (дата звернення: 03.01.2021).

REFERENCES:

1. Mishchenko D. (2019) Instytutsiina skladova udoskonalennia derzhavnoi pidtrymky ahrarnoho sektora Ukrainy [Development of the institutional mechanism of state support of the agrarian sector of Ukraine]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid* [Investments: practice and experience] vol. 16, pp. 68–73. DOI: 10.32702/2306-6814.2019.16.68 (accessed 22 January 2021).

2. Kalashnikova T.V. (2020) Instytutsiina skladova udoskonalennia derzhavnoi pidtrymky ahrarnoho sektora Ukrainy [Institutional component of improving state support of the agricultural sector of Ukraine]. *Aktualni problemy suchasnoho biznesu: oblikovo-finansovi ta upravlinyskyi aspekty*. Available at: <https://bit.ly/2Yas3kF> (accessed 20 January 2021).

3. Babaiev V.Yu. (2019) Problemy instytutsiinoho zabezpechennia innovatsiinoho rozvytku silskykh terytorii [Problems of institutional support for rural areas innovative development]. *Derzhavne budivnytstvo* [State Formation], no. 2, pp. 1–14. DOI: <https://doi.org/10.34213/db.19.02.07> (accessed 10 January 2021).

4. Ivanyshyn V.V., Pecheniuk A.P., Pecheniuk A.V. (2020) Instytutsiini zasady silskoho pidpriemnytskoho rozvytku [Institutional principles of rural entrepreneurial development]. *Innovatsiina ekonomika* [Innovative economy], no. 3–4, pp. 84–89.

5. Polenkova M. (2020) Instytutsiini zasady funktsionuvannia pidpriemstv ahrarnoho sektoru Yes v umovakh staloho rozvytku [Institutional principles of EU agricultural sector enterprises functioning in the conditions of sustainable development]. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava* [Scientific notes of Lviv University of Business and Law], no. 25, pp. 87–92. Available at: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/271> (accessed 20 January 2021).

6. Rohoza M.Ye. Perebyinis V.I. (2019) Instytutsiine zabezpechennia rozvytku ta stratehuvannia hromad i terytorii [Institutional support for the development and strategy of communities and territories]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli* [Scientific Bulletin of Poltava University of Economics and Trade], no. 2(93), pp. 54–62. Available at: <http://www.journal.puet.edu.ua/index.php/nven/article/view/1562> (accessed 20 January 2021).

7. Bolshoy entsyklopedycheskyi slovar [Big encyclopedic dictionary] Available at : <https://www.vedu.ru/bigencdic/24166/> (accessed 14 January 2021).

8. Kravchuk N.I. (2013) Infrastrukturne zabezpechennia konkurentospromozhnosti silskohospodarskoho vyrobnytstva [Infrastructural support of agricultural production competitiveness]. *Sustainable economic deve-*

lopment: international research and production journal, vol. 4, no. 21, pp. 226–229.

9. Kabinet Ministriv Ukrainy (2015) [Cabinet of Ministers of Ukraine] Pro skhvalennia Kontseptsii rozvytku silskykh terytorii [About approval of rural territories development Concept]. Rozporiadzhennia № 995-p Order no. 995-r Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-D180#n8> (accessed 02 January 2021).

10. Departament ahropromyslovoho rozvytku Zhytomyrskoi oblasti (2014) [Department of agro-industrial development of Zhytomyr region] [Development strategy of Zhytomyr region to 2020] Available at: <http://economy-zt.gov.ua/files/Strateg/strategia2020.pdf> (accessed 04 January 2021).

11. Departament ahropromyslovoho rozvytku Zhytomyrskoi oblasti (2014) [Department of agro-industrial development of Zhytomyr region] Plan zakhodiv realizatsii stratehii rozvytku Zhytomyrskoi oblasti na 2020 [Action plan for the implementation of development strategies of Zhytomyr region for 2020]. Available at: (<https://architect-zt.gov.ua/derzhavnyi-fond-rehionalno-rozvytku/> (accessed 04 January 2021).

12. Departament ahropromyslovoho rozvytku Zhytomyrskoi oblasti (2014) [Department of agro-industrial development of Zhytomyr region] Plan zakhodiv realizatsii stratehii rozvytku Zhytomyrskoi oblasti na 2018–2020 [Action plan for the implementation of development strategies of Zhytomyr region for 2018–2020]. Available at: http://economy-zt.gov.ua/files/e-region/2017/03/plan_strat_18-20.pdf (accessed 13 January 2021).

13. Departament ahropromyslovoho rozvytku Zhytomyrskoi oblasti (2015) [Department of agro-industrial development of Zhytomyr region] Plan zakhodiv realizatsii stratehii rozvytku Zhytomyrskoi oblasti na 2015–2017 [Action plan for the implementation of development strategies of Zhytomyr region for 2015–2017]. Available at: http://economy-zt.gov.ua/files/e-region/2017/03/strateg_plan_zmini.pdf (accessed 17 January 2021).

14. EUROPE 2020 A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. European Commission. Brussels, 3.3.2010. Available at: <https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/COMPLETE%20EN%20BARROSO%20%20%20007%20-%20Europe%202020%20-%20EN%20version.pdf> (accessed 18 January 2021).

15. Departament ahropromyslovoho rozvytku Zhytomyrskoi oblasti (2019) [Department of agro-industrial development of Zhytomyr region] Plan zakhodiv na 2021–2023 roky z realizatsii stratehii rozvytku Zhytomyrskoi oblasti na period do 2027 roku [Action plan for 2021–2023 to implement the development strategy of Zhytomyr region for 2027] Available at: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2020/01/Plan-na-2021-2023-roki-z-realizatsiyi-Strategiyi-rozvitku-do-2027-r.pdf (accessed 18 January 2021).

16. Departament ahropromyslovoho rozvytku Zhytomyrskoi oblasti (2019) [Department of agro-industrial development of Zhytomyr region] Stratehiia rozvytku Zhytomyrskoi oblasti na period do 2027 roku [Development strategy of Zhytomyr region for 2027]. Available at: http://dfrr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2020/01/Strategiya-do-2027-roku.pdf (accessed 03 January 2021).